

УДК 78.071.1(450)(092):78.071.4/5-055.2
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/95-1-47>

Андрій ЖДАНЬКО,
orcid.org/0000-0001-5551-6942
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри історії української та зарубіжної музики
Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського,
(Харків, Україна) alconostart@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АНТОНІО ВІВАЛЬДІ В КОНТЕКСТІ ЖІНОЧОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ВЕНЕЦІЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХVІІІ СТОЛІТТЯ

Статтю присвячено аналізу педагогічної діяльності Антоніо Вівальді в контексті функціонування *Ospedale della Pietà* як унікальної інституційної моделі професійної жіночої музичної освіти Венеції першої половини ХVІІІ століття. Актуальність дослідження зумовлена недостатньою розробленістю педагогічного виміру творчості Вівальді в українській музично-педагогічній науці, де його спадщина переважно розглядається з позицій історико-стильового або жанрового аналізу. Водночас діяльність композитора в *Pietà* відкриває широкі можливості для осмислення ранніх форм системної професійної музичної освіти та педагогічних стратегій барокової доби.

У статті здійснено огляд сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень, присвячених венеційським *ospedali*, музичній культурі бароко та проблемам жіночої музичної освіти. Наголошується, що попри наявність ґрунтовного історико-музикознавчого корпусу праць, педагогічні механізми функціонування *Pietà* та роль Вівальді як композитора-педагога залишаються недостатньо систематизованими.

Метою статті є виявлення й аналіз педагогічних принципів, форм і методів навчання, реалізованих Антоніо Вівальді в *Ospedale della Pietà*, а також осмислення інструментального концерту як дидактичної моделі, інтегрованої в освітній процес. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні історико-педагогічного, інституційного та аналітико-інтерпретаційного підходів із залученням елементів гендерного аналізу.

Основний виклад матеріалу зосереджено на характеристиці *Pietà* як освітнього середовища, педагогічній діяльності Вівальді та аналізі інструментального концерту як навчального репертуару. Показано, що концерти композитора виконували не лише художню, а й чітко виражену дидактичну функцію, сприяючи розвитку технічних навичок, ансамблевого мислення, формального слуху та психологічної готовності до публічного виконання.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному музично-педагогічному осмисленні діяльності Антоніо Вівальді в *Pietà*, трактуванні інструментального концерту як дидактичної форми та акцентуванні гендерного виміру барокової музичної освіти. У висновках обґрунтовується педагогічна цінність досвіду *Ospedale della Pietà* та окреслюються перспективи його використання в сучасній системі професійної музичної освіти.

Ключові слова: музична педагогіка бароко, Антоніо Вівальді, *Ospedale della Pietà*, інструментальний концерт як дидактична форма, жіноча музична освіта, інституційна модель музичного навчання, професійна підготовка музиканта, гендерний вимір музичної освіти.

Andrii ZHDANKO,
orcid.org/0000-0001-5551-6942
PhD in Art Studies Associate Professor,
Associate Professor at the Department of History of Ukrainian and Foreign Music
Kharkiv I.P. Kotlyarevsky National University of Arts
(Kharkiv, Ukraine) alconostart@gmail.com

PEDAGOGICAL ACTIVITY OF ANTONIO VIVALDI AT THE OSPEDALE DELLA PIETÀ: THE INSTRUMENTAL CONCERTO AS A DIDACTIC MODEL OF BAROQUE MUSIC EDUCATION

The article examines the pedagogical activity of Antonio Vivaldi within the institutional framework of the *Ospedale della Pietà*, one of the most distinctive models of professional female music education in early eighteenth-century Venice. The relevance of the study is determined by the insufficient attention paid to the pedagogical dimension of Vivaldi's work in Ukrainian musicological and music-pedagogical scholarship, where his legacy is still predominantly interpreted from historical, stylistic, or genre-oriented perspectives. At the same time, Vivaldi's long-term engagement with the *Pietà* provides valuable material for understanding early forms of systematic professional music education and pedagogical strategies of the Baroque era.

The article offers a concise overview of contemporary international and Ukrainian research on Venetian *ospedali*, Baroque musical culture, and the history of female music education. It is emphasised that despite the existence of a

substantial historical and musicological body of research, the pedagogical mechanisms of the Pietà and Vivaldi's role as a composer-pedagogue have not yet been comprehensively systematised.

The purpose of the article is to identify and analyse the pedagogical principles, forms, and methods implemented by Antonio Vivaldi at the Ospedale della Pietà, as well as to interpret the instrumental concerto as a didactic model integrated into the educational process. The methodological framework is based on a combination of historical-pedagogical, institutional, and analytical-interpretative approaches, complemented by elements of gender analysis.

The main part of the study focuses on the Pietà as an educational environment, Vivaldi's pedagogical practice, and the analysis of the instrumental concerto as educational repertoire. It is demonstrated that Vivaldi's concertos fulfilled not only artistic but also clearly defined didactic functions, contributing to the development of technical skills, ensemble thinking, formal awareness, and psychological readiness for public performance.

The scientific novelty of the study lies in a comprehensive music-pedagogical interpretation of Vivaldi's activity at the Pietà, the conceptualisation of the instrumental concerto as a didactic form, and the emphasis on the gender dimension of Baroque music education. The conclusions substantiate the pedagogical value of the Ospedale della Pietà experience and outline prospects for its application in contemporary systems of professional music education.

Key words: Baroque music pedagogy, Antonio Vivaldi, Ospedale della Pietà, instrumental concerto as a didactic model, female music education, institutional model of music training, professional formation of a musician, gender dimension of music education.

Постановка проблеми. У сучасному музикознавстві та музичній педагогіці дедалі більше уваги приділяється історичним моделям освіти, які поєднували художню підготовку, соціальне виховання та інституційну організацію навчального процесу. Особливого значення набуває вивчення тих педагогічних систем, що сформувалися в умовах ранньомодерної Європи та стали підґрунтям для виникнення професійної музичної освіти нового типу. Однією з таких систем була венеційська модель музичного виховання, реалізована у благодійно-освітніх інституціях *ospedali*, серед яких Ospedale della Pietà посідала провідне місце.

Антоніо Вівальді традиційно осмислюється у науковій літературі як композитор-новатор барокового концерту та видатний скрипаль-виконавець. Водночас його багаторічна педагогічна діяльність у Pietà, що охоплювала навчання дівчат-сиріт, організацію ансамблевої та оркестрової практики, підготовку публічних виступів і створення спеціального репертуару для вихованок, досі залишається недостатньо інтегрованою в поле музично-педагогічних досліджень, особливо в українському науковому дискурсі.

Актуальність звернення до педагогічної діяльності Вівальді зумовлена кількома чинниками. По-перше, сучасна музична педагогіка активно переосмислює **інституційні моделі освіти**, що поєднували навчання, виконавську практику та соціалізацію музиканта. По-друге, у світовій гуманітаристиці зростає інтерес до **гендерних аспектів освіти**, зокрема до історії жіночої професійної підготовки в мистецтві. У цьому контексті Pietà постає унікальним прикладом системної жіночої музичної освіти XVIII століття, яка не лише забезпечувала високий виконавський рівень, а й формувала новий соціальний статус жінки-музиканта.

Для української музично-педагогічної науки ця проблематика є особливо важливою, оскільки історія західноєвропейських освітніх моделей часто використовується фрагментарно – переважно як джерело репертуару або стилістичних орієнтирів. Натомість педагогічний потенціал таких систем, як Pietà, та роль конкретних музикантів-педагогів (зокрема Вівальді) у формуванні освітнього середовища залишаються недостатньо осмисленими. Звернення до цього досвіду відкриває можливості для його концептуального переосмислення й адаптації в сучасній музичній освіті України, зокрема в аспектах ансамблевої підготовки, концертної практики та інтеграції навчання і виконавства.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному музично-педагогічному осмисленні діяльності Антоніо Вівальді в Ospedale della Pietà як цілісної освітньої системи. Уперше інструментальний концерт композитора інтерпретується як дидактична модель, інтегрована в процес професійної підготовки музиканток. Акцентування гендерного виміру дозволяє розширити уявлення про барокову музичну педагогіку в контексті європейської історії освіти.

Аналіз досліджень. Проблематика педагогічної діяльності Антоніо Вівальді та функціонування Ospedale della Pietà впродовж останніх десятиліть перебуває у фокусі зарубіжного музикознавства, однак залишається лише частково інтегрованою в поле музично-педагогічних досліджень. Наявний науковий масив формується переважно в межах історико-культурного, джерелознавчого та гендерного підходів, тоді як системне осмислення педагогічної моделі Вівальді як цілісного освітнього феномена залишається фрагментарним.

Провідне місце у вивченні музичних інституцій Венеції посідають праці, присвячені феномену *ospedali*. Класичною в цьому контексті є моногра-

фія Джейн Балдоуф-Бердес *Women Musicians of Venice: Musical Foundations, 1525–1855* (1993), у якій Ospedale della Pietà вперше послідовно розглядається як інституція професійної жіночої музичної освіти, а не як периферійний соціальний притулок. Авторка підкреслює високий рівень систематичної підготовки вихованок, їхню участь у публічному музичному житті та роль музичної освіти як чинника соціальної мобільності жінок у венеційському суспільстві XVIII століття.

Вагомий внесок у дослідження музичної практики Pietà зробила Елінор Селфрідж-Філд. У низці праць, зокрема в статті *Music at the Venetian Ospedali* (1994) та монографії *Venetian Instrumental Music from Gabrieli to Vivaldi* (1986), дослідниця реконструює інституційну логіку функціонування ospedali, розкриваючи взаємозв'язок між освітнім процесом, концертною діяльністю та репертуарною політикою. Принципово важливою для даного дослідження є теза Селфрідж-Філд про нероздільність навчання й виконання в практиці Pietà, що дозволяє розглядати концерт як педагогічний інструмент, а не лише форму художньої репрезентації.

Документально-біографічний вимір діяльності Вівальді ґрунтовно представлений у праці Майкла Вайта *Antonio Vivaldi: A Life in Documents* (2013). На основі широкого корпусу архівних джерел автор детально аналізує службові обов'язки композитора в Pietà, зокрема його функції як викладача, керівника оркестру та організатора концертної практики. Ця робота має ключове значення для розуміння педагогічної діяльності Вівальді не як побічного епізоду, а як системної складової його професійної біографії.

Стильово-історичний контекст венеційської музичної культури бароко висвітлено у працях Майкла Талбота, зокрема в *Venetian Music in the Age of Vivaldi* та *The Vivaldi Compendium* (2012). Хоча фокус цих досліджень спрямований переважно на жанрові та композиційні процеси, вони містять важливі спостереження щодо функціонування інструментального концерту в інституційному середовищі та його зв'язку з виконавською практикою. Саме ці праці створюють теоретичне підґрунтя для педагогічної інтерпретації концерту як дидактичної форми.

Окремий напрям сучасних досліджень пов'язаний із гендерною проблематикою музичної освіти ранньомодерної Європи. У працях з соціальної історії музики Pietà постає як унікальний приклад системної жіночої професійної підготовки, що поєднувала високий художній рівень із соціально зумовленими обмеженнями публічної репрезентації. Водночас у більшості таких дослі-

джень педагогічний аспект залишається другорядним, що зумовлює необхідність його цілеспрямованого музично-педагогічного аналізу.

В українському музикознавстві та музичній педагогіці педагогічна діяльність Антоніо Вівальді та освітня модель Ospedale della Pietà досі не стали предметом спеціального дослідження. Наявні україномовні публікації зосереджуються переважно на стильовому аналізі барокового концерту, історії західноєвропейської музики або загальних питаннях еволюції музичної педагогіки. Разом із тим, у працях українських дослідників сформовано методологічне підґрунтя для осмислення інституційних форм музичної освіти, взаємозв'язку виконавської й педагогічної практики та ролі репертуару в навчальному процесі, що створює умови для інтеграції вівальдійської педагогічної моделі в сучасний науковий дискурс.

Таким чином, аналіз наукових публікацій засвідчує наявність ґрунтовного зарубіжного історико-музикознавчого корпусу досліджень і водночас відсутність комплексного музично-педагогічного осмислення діяльності Антоніо Вівальді в українському науковому просторі. Саме цей дисбаланс визначає актуальність даного дослідження та обґрунтовує його спрямованість на інтеграцію історичного досвіду венеційської барокової педагогіки в сучасний контекст музичної освіти.

Метою статті є комплексний аналіз педагогічної діяльності Антоніо Вівальді в контексті функціонування Ospedale della Pietà як унікальної інституційної моделі жіночої музичної освіти Венеції першої половини XVIII століття. Дослідження спрямоване на виявлення педагогічних принципів, форм і методів навчання, реалізованих у практиці Pietà, а також на осмислення інструментального концерту Вівальді як дидактичної форми, інтегрованої в освітній процес.

Окремим завданням є розкриття гендерного виміру цієї педагогічної моделі та визначення її ролі у формуванні професійної жіночої музичної ідентичності в умовах барокової культури. Мета роботи також полягає в окресленні методичного потенціалу педагогічної системи Вівальді з погляду можливостей її концептуального переосмислення й адаптації в сучасній музичній освіті України.

Методологічну основу дослідження становить поєднання історико-педагогічного та інституційного підходів, що дає змогу розглядати педагогічну діяльність Антоніо Вівальді в контексті функціонування Ospedale della Pietà як освітньої моделі барокової доби. Аналітико-інтерпретаційний метод застосовано для осмислення інструментального концерту як дидактичної форми у

навчальному процесі. Елементи гендерного аналізу використано з метою виявлення специфіки професійної музичної освіти жінок у венеційських *ospedali*. Комплексне поєднання зазначених підходів дозволяє реконструювати педагогічні принципи Вівальді та оцінити їх значення для сучасної музично-освітньої практики.

Виклад основного матеріалу. Ospedale della Pietà посідала особливе місце в культурному та освітньому просторі Венеції першої половини XVIII століття, поєднуючи соціальну, релігійну й мистецьку функції. На відміну від традиційних навчальних осередків того часу, Pietà функціонувала як інституція, у межах якої музична освіта набула системного, професійно орієнтованого характеру. Саме тут сформувалася унікальна модель жіночого музичного навчання, що ґрунтувалася на регулярній виконавській практиці, ансамблевій взаємодії та високих художніх стандартах.

Організаційна структура Pietà передбачала чітку внутрішню диференціацію вихованок залежно від рівня музичних здібностей і підготовки. Центральне місце в цій системі посідав сого – елітний ансамбль, учасниці якого брали участь у публічних богослужіннях і концертних виступах. Відбір до сого здійснювався на основі виконавських якостей, дисципліни та здатності працювати в колективі, що формувало своєрідну мотиваційну ієрархію та задавало високі професійні вимоги до навчального процесу (Baldauf-Berdes, 1993: 41–44; Selfridge-Field, 1986: 131–133).

Музична освіта в Pietà не обмежувалася початковим навчанням, а охоплювала повний цикл професійної підготовки, включно з опануванням інструментальної техніки, ансамблевого мислення та сценічного досвіду. Навчальний процес був тісно пов'язаний із концертною діяльністю, що зумовлювало його практичну спрямованість і орієнтацію на досягнення конкретного художнього результату. У цьому сенсі Pietà постає як ранній приклад інституції, де освітня й виконавська функції були нероздільними (Selfridge-Field, 1994: 82–85). Важливою особливістю функціонування Pietà була її публічна репрезентативність. Концерти вихованок відвідували представники венеційської аристократії, духовенства та іноземні мандрівники, чії свідчення фіксують високий рівень виконавської підготовки ансамблю. Таким чином, освітній процес перебував у полі постійного зовнішнього контролю, що стимулювало підтримання стабільно високих художніх стандартів і безпосередньо впливало на педагогічні рішення всередині інституції (White, 2013: 60–62).

У соціокультурному вимірі Pietà відіграла важливу роль у формуванні професійної музичної ідентичності жінок у бароковій Венеції. Хоча вихованки були обмежені в публічній видимості, рівень їхньої підготовки дозволяв їм виступати на рівні провідних європейських виконавців свого часу. Цей аспект надає діяльності Pietà особливого значення в контексті історії жіночої музичної освіти та дозволяє розглядати її як інституцію, що випереджала багато освітніх моделей пізніших епох (Baldauf-Berdes, 1993: 58–61).

Таким чином, Ospedale della Pietà постає як цілісна інституційна модель професійної музичної освіти, у межах якої поєднувалися навчання, виконавська практика та соціокультурна репрезентація. Аналіз цієї моделі є необхідною передумовою для подальшого осмислення Вівальді як музиканта-педагога та реконструкції його педагогічних принципів.

Педагогічна діяльність Антоніо Вівальді в Ospedale della Pietà формувалася в межах уже усталеної інституційної моделі професійної музичної освіти, однак саме його робота надала цій системі нової художньо-педагогічної якості. На відміну від багатьох *contemporaneous maestri*, Вівальді поєднував функції композитора, виконавця, диригента й наставника, що зумовлювало цілісний характер його педагогічного мислення. Навчальний процес у Pietà за його участі був орієнтований не на абстрактне засвоєння технічних навичок, а на формування професійно підготовленого музиканта, здатного до ансамблевої взаємодії та публічного виконання (White, 2013: 60–65).

Одним із ключових принципів педагогічної практики Вівальді була інтеграція навчання й виконавської діяльності. Підготовка вихованок здійснювалася безпосередньо через роботу з концертним і ансамблевим репертуаром, що дозволяло поєднувати технічний розвиток із художнім мисленням. У цьому сенсі композитор розглядав репертуар не лише як засіб концертної репрезентації, а як основний інструмент педагогічного впливу. Такий підхід сприяв формуванню в учениць навичок самостійного музичного мислення, відповідальності за художній результат і глибшого розуміння музичної форми (Talbot, 2012: 44–46).

Важливою складовою педагогічної діяльності Вівальді була його робота з оркестром Pietà як із навчальним колективом. Керуючи ансамблем, він фактично здійснював систематичне виховання ансамблевої дисципліни, слухової координації та виконавської злагоженості. Оркестр функціонував не лише як концертний склад, а як освітнє середовище, у межах якого вихованки опановували принципи колективної відповідальності та професійної взаємодії (Selfridge-Field, 1986: 131–133).

Дoдaткoвий пeдaгoгiчний aкцeнт y дiяльнoстi Вiвaльдi пoв'язаний iз iндивiдуaлiзaцiєю нaвчaльнoгo пpoцecy. Ствopюючи твopи для кoнкpeтних викoнaвиць Pietà, кoмпoзитop вpaхoвyвaв iхнi тeхнiчнi мoжливocтi, тeмбpoвi ocoбливocтi тa рiвeнь пiдгoтoвки. Кoнцeрти, cольнi пapтiї й aнcaмблeвi eпiзoди викoнyвaли poль дифepeнцiйoвaних нaвчaльних зaвдaнь, щo дoзвoлялo бyдyвaти iндивiдуaльнi тpaектopiї пpoфeсiйнoгo poзвиткy в мeжax cпiльнoї oсвiтнoї мoдeлi. Taкий пiдхiд мoжнa poзглядaти як paнню фopмy пepсoнaлiзoвaнoгo мyзичнoгo нaвчaння (White, 2013: 72–74).

He мeнш знaчyщим є пcиxoлoгiчний aспeкт пeдaгoгiчнoї пpaктики Вiвaльдi. Peгyляpнa yчacть y пyблiчних вистyпax фopмyвaлa y вихoвaнoк cтiйкiсть дo cцeнiчнoгo нaвaнтaжeння, нaвички кoнцeнтpaцiї тa здaтнiсть пpaцoвaти в yмoвax пiдвищeнoї вiдпoвiдaльнoстi. Y cyaснiй тeрмiнoлoгiї цi якocтi вiдпoвiдaють пoняттю викoнaвcькoї кoмпeтeнтнoстi, oднaк y cиcтeмi Pietà вoни фopмyвaлиcя iнтyитивнo – чepeз пocтiйнy вzaeмoдiю нaвчaння i кoнцeртнoї пpaктики (Selfridge-Field, 1994, pp. 84–86).

Taким чинoм, пeдaгoгiчнa дiяльнiсть Aнтoнiо Вiвaльдi в Ospedale della Pietà гpyнтyвaлacя нa пpинципi цiлiснoї пpoфeсiйнoї пiдгoтoвки, y якiй пoєднyвaлиcя iндивiдуaльнe нaвчaння, aнcaмблeвa пpaктикa тa пyблiчнa peпpeзeнтaцiя. Caмe ця iнтeгpaцiя xудoжньoгo, пeдaгoгiчнoгo й oргaнiзaцiйнoгo нaчaлa визнaчae cпeцифiкy вiвaльдiвcькoї пeдaгoгiчнoї мoдeлi тa ствopює пiдгpyнтя для пoдaльшoгo aнaлiзy iнcтpyмeнтaльнoгo кoнцeртy як цeнтpaльнoї дидaктичнoї фopми в oсвiтнiй пpaктицi Pietà.

Oднiєю з визнaчaльних ocoбливocтeй пeдaгoгiчнoї cиcтeми Aнтoнiо Вiвaльдi в Ospedale della Pietà бyлo пpинципoвe викopиcтaння iнcтpyмeнтaльнoгo кoнцeртy як бaгaтopiвнeвoї дидaктичнoї фopми. Ha вiдмiнy вiд пiзнiших пeдaгoгiчних мoдeлeй XIX cтoлiття, y яких нaвчaльний мaтepiал чiткo вiдoкpeмлoвaвcя вiд кoнцeртнoгo peпepтyapy, y вeнeцiйcькiй пpaктицi пepшoї пoлoвини XVIII cтoлiття oсвiтнiй пpoцeс здiйснювaвcя бeзпocpeднe чepeз xудoжньo зaвepшeнi твopи, пpизнaчeнi для пyблiчнoгo викoнaння. Y цьoмy кoнкeкcтi кoнцeрт вистyпaв нe лишe фopмoю миcтeцькoї peпpeзeнтaцiї, a й oснoвним зacoбoм пpoфeсiйнoгo нaвчaння.

Apхiвнi джepeлa тa peзyльтaти cyaсних дoслiджeнь cвiдчaть, щo знaчнa чacтинa кoнцeртiв Вiвaльдi ствopювaлacя з ypaхyвaнням кoнкpeтних викoнaвcьких мoжливocтeй вихoвaнoк Pietà. Кoмпoзитop пиcaв твopи для визнaчeних iнcтpyмeнтiв, cклaдiв i рiвнiв пiдгoтoвки, щo дoзвoляє poзгля-

дaти цi кoнцeрти як peпepтyap iз чiткo виpaжeнoю пeдaгoгiчнoю cпpямoвaнiстю. Y цьoмy ceнci кoмпoзитopcькa пpaктикa Вiвaльдi нaбyвae oзнaк cвiдoмoї дидaктичнoї cтpaтeгiї, y мeжax якoї тeхнiчнi тa iнтepпpeтaцiйнi зaвдaння iнтeгpyютьcя бeзпocpeднe в мyзичнy ткaнинy твopy.

Пeдaгoгiчнa лoгiкa вiвaльдiвcькoгo кoнцeртy нaйвиpaзнiшe вивлeчaeтcя y викopиcтaннi ритyрнeльнoї фopми, щo зaбeзпeчye чiткий cтpyктypний кapкac твopy. Чepгyвaння poздiлiв tutti тa solo ствopює cтaбiльнy фopмaльнy oснoвy, y мeжax якoї cолiсткa пocтyпoвo oпaнoвyє cклaднi тeхнiчнi eлeмeнти, cпipaючicь нa ритмiчнo й гaрмoнiйнo впopядкoвaнi oркecтpoвi eпiзoди. Taкa cтpyктypa cпpияє фopмyвaннy вiдчyття мyзичнoї фopми, aнcaмблeвoгo бaлaнcy тa фyнкцioнaльнoгo миcлeння, щo є ключoвими cклaдникaми пpoфeсiйнoї викoнaвcькoї пiдгoтoвки.

Ocoбливo пoкaзoвими в цьoмy кoнкeкcтi є cкpипкoвi кoнцeрти, ствopeнi Вiвaльдi для пpaктики Pietà. Taк, Cкpипкoвий кoнцeрт pe мiнop RV 242 мoжe бyти poзглянyтий як нaвчaльний peпepтyap, oрiєнтoвaний нa poзвитoк aртикyляцiйнoї чiткocтi тa ритмiчнoї cтaбiльнocтi. Cольнa пapтiя пoбyдoвaнa нa пoвтopювaних фiгypaцiйних мoдeлeях, щo вимaгaють тoчнoгo кoнтpoлю штpихa тa кoopдiнaцiї з oркecтpoвими ритyрнeлями. З пeдaгoгiчнoгo пoглядy цeй твiр фopмyє нaвички yтpимaння тeмпy й cтpyктypнoї цiлiснocтi y швидких poздiлax, щo є бaзoвими для пpoфeсiйнoгo iнcтpyмeнтaлiстa.

Иншiй пpиклaд – Cкpипкoвий кoнцeрт ля мiнop RV 356, y якoмy чiткo пpoстeжyєтcя пpинцип пocтyпoвoгo ycклaднeння викoнaвcьких зaвдaнь. Пoчaткoвi eпiзoди cольнoї пapтiї гpyнтyютьcя нa вiднoснo пpocтих cеквeнцiйних пoбyдoвax, тoдi як y пoдaльших poздiлax з'являютьcя cклaднiшi пacaжi, щo oxoплюють ширший peгiстpoвий дiaпaзoн i пoтpeбyють висoкoгo рiвня iнтoнaцiйнoї cтaбiльнocтi. Taкa дpaмaтyргiя дoзвoляє тpaктyвaти кoнцeрт як фopмy пoетaпнoгo нaвчaння, y мeжax якoї тeхнiчний poзвитoк cолiсткi вiдбyвaeтcя пpиpoднo, бeз пopyшeння xудoжньoї лoгiки твopy.

He мeнш вaжливими для пeдaгoгiчнoї пpaктики Pietà є кoнцeрти для iнших iнcтpyмeнтiв. Кoнцeрт для гoбoя дo мaжop RV 447 дeмoнcтpyє oрiєнтaцiю кoмпoзитopa нa poзвитoк кaнтилeннoгo миcлeння, кyльтypи дихaння тa тeмбpoвoї виpaзнocтi. Cольнa пapтiя гoбoя вимaгae вiд викoнaвицi здaтнocтi дo тpивaлoгo фpaзyвaння й тoнкoгo нyoнcyвaння, щo мae бeзпocpeднe пeдaгoгiчнe знaчeння для фopмyвaння мyзичнoгo миcлeння дyxoвикa.

Ocoбливy гpyпy cтaнoвляють кoнцeрти для фaгoтa (зoкpeмa RV 485, RV 488), y яких Вiвaльдi aктивнo

використовує контрастні регістрові переходи, моторну ритміку та діалогічну взаємодію з оркестром. З педагогічного погляду ці твори сприяють розвитку координації, швидкої реакції та ансамблевої уважності. Сольна партія фагота часто вступає в активний тематичний діалог з оркестровими групами, що дозволяє розглядати концерт як засіб виховання ансамблевого слуху й відповідальності соліста за загальний художній результат.

Важливим педагогічним чинником концертної практики Pietà був ансамблевий вимір навчання. Оркестр функціонував як динамічне освітнє середовище, у межах якого вихованки опановували навички колективної взаємодії, слухової координації та професійної дисципліни. Публічне виконання концертів ставало водночас підсумком навчального етапу й стимулом подальшого розвитку, що забезпечувало безперервність освітнього процесу.

З психологічного погляду регулярна участь у концертах формувала у вихованок стійкість до сценічного навантаження, здатність до концентрації та самоконтролю. Ці якості, які сьогодні розглядаються як складники виконавської компетентності, у системі Pietà формувалися органічно – через постійне поєднання навчання і концертної практики.

Таким чином, інструментальний концерт у педагогічній системі Антоніо Вівальді постає як центральна дидактична форма, що забезпечувала комплексний розвиток виконавця. Поєднання художньої повноцінності, технічної доцільності та ансамблевої спрямованості дозволяє розглядати вівальдійський концерт як ранній прототип професійно орієнтованого навчального репертуару. Саме ця інтеграція мистецького й педагогічного начал визначає актуальність звернення до педагогічної моделі Вівальді в сучасному музично-освітньому контексті.

Гендерний аспект функціонування Ospedale della Pietà є ключовим для розуміння як педагогічної діяльності Антоніо Вівальді, так і загальної специфіки венеційської моделі музичної освіти XVIII століття. На відміну від більшості європейських освітніх інституцій ранньомодерної доби, Pietà була простором, у якому професійна музична підготовка здійснювалася **виключно для жінок**, що саме по собі ставить цей заклад у центр сучасних гендерних студій музичної культури.

Дослідники неодноразово наголошували на парадоксальності статусу вихованок Pietà: з одного боку, вони отримували системну, багаторічну професійну освіту, що включала інструментальну підготовку, ансамблеве музикування та участь у складних концертних програмах; з іншого – їхня

публічна присутність була обмежена соціальними нормами часу. Як зазначає Джейн Балдоуф-Бердес, саме ця подвійність – поєднання високого професіоналізму та обмеженої видимості – формувала унікальну модель жіночої музичної ідентичності, характерну для венеційських *ospedali* (Baldauf-Berdes, 1996).

Практика виконання за ґратами або завісою, що часто розглядається як прояв дискримінації, у педагогічному вимірі мала складніші наслідки. Вона не зменшувала вимог до виконавської майстерності, а навпаки – сприяла зосередженню на **якості звучання, ансамблевій злагодженості та художній виразності**, позбавлених зовнішнього сценічного ефекту. У цьому сенсі вихованки Pietà опинялися в умовах, де музика виступала головним і єдиним засобом художньої комунікації з аудиторією.

Педагогічна діяльність Антоніо Вівальді в такому контексті набуває особливого значення. Працюючи з жіночим колективом, композитор і педагог не знижував технічних або художніх вимог, а, навпаки, створював репертуар, що відповідав найвищим стандартам європейського музичного виконавства. Сучасні дослідження підкреслюють, що інструментальні концерти, написані для Pietà, не демонструють жодних ознак “спрощення” з огляду на статтю виконавців, що свідчить про принципово професійний підхід до жіночої музичної освіти (Talbot, 2024).

Важливим педагогічним наслідком такої системи було формування у вихованок Pietà **професійної самосвідомості**, заснованої не на зовнішньому визнанні, а на внутрішніх критеріях майстерності. Регулярна участь у концертних програмах, робота з новим репертуаром і відповідальність за колективний результат сприяли розвитку таких якостей, як дисципліна, концентрація, витривалість і здатність до самоконтролю – характеристик, які сучасна музична педагогіка розглядає як невід’ємні складові професійної компетентності музиканта.

У ширшому соціокультурному контексті Pietà виступала своєрідною альтернативою традиційним шляхам жіночої соціалізації. Для частини вихованок музична освіта ставала засобом соціальної мобільності, відкриваючи можливості подальшої діяльності як виконавиць, педагогів або музичних наставниць у приватних домах. У цьому аспекті гендерний вимір музичної освіти в Pietà не обмежувався внутрішнім життям інституції, а мав відчутний вплив на музичне середовище Венеції загалом.

Таким чином, гендерний аналіз педагогічної діяльності Антоніо Вівальді та освітньої практики

Pietà дозволяє розглядати цей заклад як **ранню модель професійної жіночої музичної освіти**, що поєднувала високий художній рівень із соціально зумовленими формами репрезентації. Такий підхід не лише поглиблює історико-педагогічне розуміння барокової музичної культури, а й відкриває можливості для актуалізації цього досвіду в сучасних дискусіях про рівність доступу до професійної музичної освіти.

Осмислення педагогічної діяльності Антоніо Вівальді в межах Ospedale della Pietà не обмежується історико-культурною реконструкцією, а відкриває можливості для актуалізації цього досвіду в сучасній музично-освітній практиці. Попри значні часові та соціальні відмінності, низка принципів, що лежали в основі венеційської моделі XVIII століття, зберігає методичну цінність і може бути продуктивно адаптована в умовах сучасної системи музичної освіти України.

Передусім ідеться про **інтеграцію навчального та виконавського процесів**, яка була визначальною рисою педагогічної системи Pietà. У сучасній українській музичній освіті – як у закладах фахової передвищої освіти, так і в мистецьких академіях – проблема розриву між навчальним репертуаром і концертною практикою залишається актуальною. Вівальдієвська модель, де концерт виступає не завершальним етапом навчання, а його органічною складовою, може слугувати методичним орієнтиром для переосмислення ролі публічного виконання як системного педагогічного інструмента.

Важливим елементом цієї моделі є **репертуарний принцип навчання**, за якого художньо повноцінний твір водночас виконує дидактичну функцію. У сучасній українській практиці цей підхід може бути реалізований через цілеспрямований добір репертуару, що дозволяє розв'язувати конкретні педагогічні завдання – формування ансамблевого слуху, технічної стабільності, інтерпретаційної культури – без ізоляції цих завдань у вигляді суто технічних вправ. У цьому сенсі звернення до концертів Вівальді як навчального матеріалу є особливо перспективним для підготовки інструменталістів у класах скрипки, альту, віолончелі, духових інструментів, а також для ансамблевих і оркестрових дисциплін.

Не менш актуальним є **ансамблево-орієнтований характер навчання**, що був фундаментальним для Pietà. Оркестр і камерні ансамблі в цій системі виконували функцію не лише виконавського колективу, а й середовища виховання професійної відповідальності, взаємодії та колективного мислення. Для сучасної музичної освіти України, де ансамблева підготовка нерідко залишається допо-

міжною щодо індивідуального класу, досвід Pietà може слугувати аргументом на користь посилення ролі колективного музикування як базового компонента професійного становлення музиканта.

Окремої уваги заслуговує **педагогічний потенціал жіночої освітньої моделі Pietà** в контексті сучасних дискусій про гендерну рівність у мистецькій освіті. Історичний досвід системної професійної підготовки жінок-музикантів у Венеції XVIII століття дозволяє переглянути усталені уявлення про “допоміжну” роль жінки в музичному виконавстві та підкреслює важливість створення освітнього середовища, де критерії професійної оцінки ґрунтуються виключно на рівні майстерності. Для української музичної педагогіки цей аспект є важливим не лише в соціальному, а й у методичному вимірі, оскільки сприяє формуванню інклюзивної та професійно орієнтованої освітньої культури.

Методично продуктивним є також **підхід Вівальді до індивідуалізації навчання в межах колективної форми**. Адаптація партитур до наявного складу виконавців, гнучкий розподіл партій і варіативність сольних епізодів дозволяли враховувати різний рівень підготовки вихованок без зниження загального художнього рівня виконання. У сучасній українській практиці цей принцип може бути застосований у роботі з учнівськими та студентськими оркестрами, де різнорівневий склад є поширеним явищем.

Таким чином, педагогічна модель Антоніо Вівальді, сформована в умовах Ospedale della Pietà, може бути розглянута як джерело методичних ідей для сучасної музичної освіти України. Її цінність полягає не в буквальному перенесенні історичних форм, а в осмисленні тих принципів, що забезпечували цілісність навчального процесу, поєднання художньої якості й педагогічної доцільності, а також формування професійної музичної особистості в умовах колективної творчої діяльності.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що педагогічна діяльність Антоніо Вівальді в Ospedale della Pietà була органічною складовою його професійної практики й формувалася в межах унікальної інституційної моделі музичної освіти Венеції першої половини XVIII століття. Pietà постає як складна соціокультурна система, у якій музичне навчання поєднувало художню досконалість, педагогічну доцільність і публічну репрезентативність.

Аналіз педагогічної практики Вівальді дозволяє зробити висновок, що інструментальний концерт виконував функцію ключової дидактичної форми, через яку реалізовувалися завдання технічного,

ансамблевого та особистісного розвитку виконавця. Поєднання навчального процесу з концертною діяльністю забезпечувало цілісну професійну підготовку вихованок і формувало модель музичної освіти, орієнтовану на реальні виконавські умови.

Гендерний аспект діяльності Pietà підкреслює її значення як одного з небагатьох освітніх осередків барокової Європи, де жінки отримували системну музичну підготовку професійного рівня. У цьому контексті педагогічна діяльність Вівальді набуває ширшого культурного значення, виходячи за межі суто композиторської біографії.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом педагогічного репертуару венеційських *ospedali*, зіставленням моделі Pietà

з іншими європейськими освітніми інституціями барокової доби, а також із можливостями адаптації педагогічних принципів Антоніо Вівальді до сучасної системи професійної музичної освіти.

Таким чином, педагогічна спадщина Антоніо Вівальді постає не лише як історичний феномен барокової культури, а як жива модель музичної освіти, у якій художня творчість, педагогічна відповідальність і соціальна місія утворюють цілісну систему. Осмислення цього досвіду дозволяє побачити, що справжня музична педагогіка народжується не в абстрактних методичних схемах, а в конкретному акті служіння музиці й людині – служіння, здатному долати часові межі та відкривати нові горизонти для сучасної освітньої практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Г. Історія зарубіжної музичної педагогіки : навч. посіб. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. 356 с.
2. Завгородня Л. А. Музична освіта Західної Європи доби бароко: педагогічні аспекти. *Проблеми музичної освіти*. 2018. № 2. С. 15–24. URL: <https://journals.uran.ua> (дата звернення: 10.01.2026).
3. Baldauf-Berdes J. *Women musicians of Venice: Musical foundations, 1525–1855*. Oxford : Oxford University Press, 1993. 312 p.
4. Fenlon I. *Music and patronage in sixteenth-century Mantua*. Vol. 2. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 389 p.
5. Hutchings A. *The Baroque concerto*. London : Faber & Faber, 1973. 214 p.
6. Mark M. L., Gary C. L. *A history of American music education*. 3rd ed. Reston, VA : MENC, 2007. 512 p.
7. McCarthy M. *Music education in the Western world*. London : Routledge, 2012. 284 p.
8. McClary S. *Feminine endings: Music, gender, and sexuality*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1991. 213 p.
9. Selfridge-Field E. *Venetian instrumental music from Gabrieli to Vivaldi*. Oxford : Oxford University Press, 1986. 356 p.
10. Selfridge-Field E. Music at the Venetian ospedali. *Vivaldi veneziano* / ed. by G. Morelli. Florence : Leo S. Olschki, 1994. P. 79–96.
11. Talbot M. *The Vivaldi compendium*. Woodbridge : Boydell Press, 2012. 768 p.
12. Talbot M. *Vivaldi*. Oxford : Oxford University Press, 2024. 312 p.
13. Walls P. *History, imagination and the performance of music*. Woodbridge : Boydell Press, 2008. 244 p.
14. White M. *Antonio Vivaldi: A life in documents*. Chicago : University of Chicago Press, 2013. 289 p.

REFERENCES

1. Antoniuk, V. H. (2013). *Istoriia zarubizhnoi muzychnoi pedahohiky* [History of foreign music pedagogy]. Kyiv: Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine. [in Ukrainian].
2. Zavhorodnia, L. A. (2018). *Muzychna osvita Zakhidnoi Yevropy doby baroko: pedahohichni aspekty* [Music education of Western Europe in the Baroque era: pedagogical aspects]. *Problemy muzychnoi osvity*, 2, 15–24. URL: <https://journals.uran.ua> [in Ukrainian].
3. Baldauf-Berdes, J. (1993). *Women musicians of Venice: Musical foundations, 1525–1855*. Oxford: Oxford University Press.
4. Fenlon, I. (2007). *Music and patronage in sixteenth-century Mantua* (Vol. 2). Cambridge: Cambridge University Press.
5. Hutchings, A. (1973). *The Baroque concerto*. London: Faber & Faber.
6. Mark, M. L., & Gary, C. L. (2007). *A history of American music education* (3rd ed.). Reston, VA: MENC.
7. McCarthy, M. (2012). *Music education in the Western world*. London: Routledge.
8. McClary, S. (1991). *Feminine endings: Music, gender, and sexuality*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
9. Selfridge-Field, E. (1986). *Venetian instrumental music from Gabrieli to Vivaldi*. Oxford: Oxford University Press.
10. Selfridge-Field, E. (1994). Music at the Venetian ospedali. In G. Morelli (Ed.), *Vivaldi veneziano* (pp. 79–96). Florence: Leo S. Olschki.
11. Talbot, M. (2012). *The Vivaldi compendium*. Woodbridge: Boydell Press.
12. Talbot, M. (2024). *Vivaldi*. Oxford: Oxford University Press.
13. Walls, P. (2008). *History, imagination and the performance of music*. Woodbridge: Boydell Press.
14. White, M. (2013). *Antonio Vivaldi: A life in documents*. Chicago: University of Chicago Press.

Дата першого надходження статті до видання: 22.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

